

Sygn. akt III UK 198/14

POSTANOWIENIE

Dnia 24 czerwca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Halina Kiryło (sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania L. M.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

o wysokość świadczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 czerwca 2015 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 2 kwietnia 2014 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 29 stycznia 2014 r., i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 2 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie ubezpieczonego L. M. na postanowienie Sądu Okręgowego z dnia 29 stycznia 2014 r.

W uzasadnieniu postanowienia podano, że ubezpieczony L. M. wniósł odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 26 maja 2011 r. i z

dnia 6 czerwca 2011 r., domagając się ich zmiany przez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury obliczonej na podstawie art. 55 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.; dalej jako: „ustawa o emeryturach i rentach z FUS”). Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 24 sierpnia 2011 r. oddalił odwołanie od obu decyzji, a Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 16 lutego 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu pierwszej instancji. W dniu 9 sierpnia 2013 r. ubezpieczony zgłosił w organu rentowego kolejny wniosek o przeliczenie emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS informując, że kontynuuje ubezpieczenie emerytalne po osiągnięciu 65 roku życia oraz wskazują na interpretację tego przepisu zaprezentowaną w uchwale Sądu Najwyższego z 4 lipca 2013 r. (II UZP 4/13, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 257) i wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 30 stycznia 2013 r. (III AUa 1086/12, LEX nr 1267384). Organ rentowy decyzją z dnia 5 września 2013 r. odmówił wnioskowanego przeliczenia świadczenia. Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 29 stycznia 2014 r. odrzucił odwołanie ubezpieczonego o tej decyzji zauważając, że postępowanie w przedmiocie przeliczenia emerytury wnioskodawcy toczyło się przed Sądem Okręgowym w K. pod sygn. akt IV U .../11, zakończonym wyrokiem z dnia 24 sierpnia 2011 r., a zatem ubezpieczony w żadnym razie nie był pozbawiony możliwości przedstawienia swojej argumentacji i wskazania stosownych dowodów. Podstawa prawna i faktyczna obu spraw jest taka sama. Strony sporu również są tożsame. Zachodzi zatem sytuacja opisana hipotezą normy art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

Rozpoznając zażalenie ubezpieczonego na powyższe postanowienie Sąd Apelacyjny uznał, że nie zasługuje ono na uwzględnienie. Zdaniem Sądu drugiej instancji, w sprawie występuje powaga rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. implikująca odrzucenie pozwu. Z niebudzących wątpliwości ustalenia wynika bowiem, że z mocy decyzji organu rentowego z dnia 6 czerwca 2011 r. odmówiono ubezpieczonemu prawa do obliczenia emerytury na podstawie art. 26 w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Podstawą decyzji odmownej były dwie okoliczności faktyczne, a mianowicie to, iż po osiągnięciu wieku emerytalnego L. M. nie kontynuował ubezpieczenia emerytalnego i rentowego, a ponadto przyznano mu prawo do emerytury od 1 września 2008 r.

Odwołanie od tej decyzji wywiódł ubezpieczony, kwestionując podstawę prawną ustalenia wysokości świadczenia i wskazując, że kontynuuje zatrudnienie od dnia 4 kwietnia 2011 r. Sprawa ta została rozstrzygnięta prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 24 sierpnia 2011 r., od którego apelacja uległa oddaleniu. Sądy obu instancji odnosząc się do zarzutów i wniosków zgłoszonych przez ubezpieczonego zważyły, że wnioskodawca nie może skorzystać z prawa obliczenia emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ponieważ nabył prawo do emerytury od 1 września 2008 r. i nie kontynuował nieprzerwanie zatrudnienia pomimo ukończenia 65 roku życia. Zatrudnienie takie podjął w dniu 4 kwietnia 2011 r., po uprzednim rozwiązaniu stosunku pracy w dniu 2 kwietnia 2011 r. Poza sporem jest okoliczność, że przedmiotem zaskarżonej przez ubezpieczonego decyzji organu rentowego z dnia 5 września 2013 r. jest odmowa przyznania prawa do okresowej emerytury kapitałowej z uwagi na to, że ubezpieczony wystąpił z wnioskiem o emeryturę po raz pierwszy przed dniem 1 stycznia 2009 r. i posiada ustalone prawo do emerytury od dnia 1 września 2008 r. Z treści odwołania wynika jednoznacznie, że skarżący ponownie domaga się przeliczenia wysokości świadczenia w oparciu o art. 26 w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Analiza powyższych ustaleń, w tym treści odwołania, stanowiska ubezpieczonego prezentowanego przed Sądem pierwszej instancji oraz akt emerytalnych doprowadziła Sąd odwoławczy do wniosku, że w niniejszej sprawie zachodziły przesłanki do odrzucenia odwołania w związku z powagą rzeczy osądzonej. Rozpoznanie obecnej sprawy w oparciu o bieżącą linię orzecznictwą i aktualną wykładnię art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS doprowadziłoby do kontrolowania wcześniej rozstrzygniętych i prawomocnych postępowań w oparciu o zarzut naruszenia prawa. Tymczasem przepisy prawa nie przewidują takiej możliwości. Ubezpieczony mógł złożyć apelację od wyroku Sądu Okręgowego i z tego prawa skorzystać. W złożonym środku odwoławczym skarżący zarzucił Sądowi wadliwą wykładnię art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Ostatecznie Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu ubezpieczonego i apelację oddalił. W tożsamy sposób L. M. sformułował odwołanie oraz wnioski w niniejszym postępowaniu. Na poparcie swego stanowiska skarżący nie wskazał żadnych nowych okoliczności faktycznych, które mogłyby wpłynąć na przyczynę oddalenia

pierwszego odwołania, w konsekwencji niniejsze odwołanie podlega odrzuceniu bez merytorycznego jego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w pełni podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 5 czerwca 2012 r. (II UK 289/11, LEX nr 1235839), według którego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych powaga rzeczy osądzonej ma walor szczególny, który ogranicza jej praktyczne znaczenie. Choć rozstrzygnięcia sądowe w tych sprawach ustalają treść łączącego strony stosunku prawnego w chwili wyrokowania, to nowe zdarzenia zachodzące po uprawomocnieniu się orzeczenia mogą spowodować przekształcenie treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego, gdyż nie jest wykluczone spełnienie się lub upadek przesłanek materialnoprawnych prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. W niniejszej sprawie, po prawomocnym rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego od decyzji z dnia 6 czerwca 2011 r. nie zaistniały nowe okoliczności faktyczne, które uzasadniałyby przeprowadzenie nowego postępowania sądowego. Skarżący nie wskazał na żadne nowe okoliczności ani te, które istniały by przed wydaniem decyzji z dnia 6 czerwca 2011 r., które uzasadniałyby wznowienie tamtego postępowania, ani takie, które powodowałyby konieczność rozpoznania sprawy jako nowej. Treść wniosku z dnia 9 sierpnia 2013 r. i odwołania od decyzji z dnia 5 września 2013 r. jest powtórzeniem argumentów podnoszonych już uprzednio w sprawie prawomocnie zakończonej. Natomiast powołana przez J. M. okoliczność odmiennej od dokonanej przez sądy wykładni przedstawionej przez Sąd Najwyższy, czy Sąd Apelacyjny w innej sprawie, nie stanowi podstawy do wzruszenia prawomocnie zakończonego postępowania albo rozpoznania sprawy jako nowej. Zatem, chociaż zasadą jest, że powaga rzeczy osądzonej w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych ma szczególny walor, który ogranicza jej praktyczne znaczenie, to jednak w niniejszym przypadku prawomocne rozpoznanie odwołania ubezpieczonego od decyzji z dnia 6 czerwca 2011 r., przy tożsamych okolicznościach faktycznych oraz podstawach prawnych, czyni niemożliwym rozpoznanie niniejszej sprawy.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone skargą kasacyjną ubezpieczonego. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego - art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez jego błędną

wykładnię polegającą na pominięciu, że po prawomocnym zakończeniu sprawy ubezpieczony nadal kontynuował ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz złożył nowy wniosek o emeryturę z art. 55 ustawy, które to okoliczności są przesłankami ustawowymi do nabycia prawa do tej emerytury. Ponadto skargę kasacyjną oparto na podstawie przepisów prawa procesowego: 1/ art. 199 §1 pkt 2 k.p.c., które miało istotny wpływ na wynik sprawy - odrzucenie odwołania ubezpieczonego: a) polegające na błędnym przyjęciu, że w niniejszej sprawie zaistniała powaga rzeczy osądzonej w związku z rozstrzygnięciem sprawy (pomiędzy tymi samymi stronami) zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 24 sierpnia 2011 r., od którego apelację ubezpieczonego oddalił Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 16 lutego 2012 r.; b) polegające na pominięciu, że w niniejszej sprawie zaistniały nowe okoliczności wynikające z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS uzasadniające merytoryczne rozpoznanie odwołania ubezpieczonego; 2/ art. 477⁹ § 1 k.p.c. i art. 477¹⁴ § 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 83 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, które miało istotny wpływ na wynik sprawy - odrzucenie odwołania ubezpieczonego, polegające na nieuwzględnieniu Konstytucyjnej i ustawowej zasady, że ubezpieczony jest uprawniony do zaskarżenia decyzji organu rentowego i merytorycznego rozpoznania jego odwołania przez Sąd; 3/ art. 321 § 1 k.p.c., które mogło mieć wpływ na wynik postępowania - odrzucenie odwołania, Sądy obu instancji w rubrum zaskarżonych orzeczeń błędnie określiły, że przedmiotem sprawy jest wysokość świadczenia emerytalnego ubezpieczonego w sytuacji, gdy przedmiotem sprawy jest przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury kapitałowej na podstawie art. 55 ustawy emerytalnej, co wynika z wyraźnego żądania ubezpieczonego zawartego w odwołaniu oraz opisu żądania ubezpieczonego przywołanego w uzasadnieniach zaskarżonych orzeczeń. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 2 kwietnia 2014 r. oraz uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 29 stycznia 2014 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, a także o zasądzenie na rzecz ubezpieczonego od organu rentowego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym, według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od przypomnienia, że ubezpieczony, urodzony 2 kwietnia 1946 r., mając ustalone decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 września 2008 r. prawo do wcześniejszej emerytury (z zawieszeniem wypłaty świadczenia wobec kontynuowania zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy), wystąpił w dniu 4 kwietnia 2011 r. z wnioskiem o ponowne ustalenie wysokości emerytury w związku z osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, domagając się obliczenie świadczenia według najkorzystniejszego wariantu i informując o rozwiązaniu stosunku pracy z dniem 2 kwietnia 2011 r. Kolejnymi pismami z 26 kwietnia i 9 maja 2011 r. ubezpieczony wnosił o korektę dokonanych przez organ rentowy wyliczeń wysokości świadczenia, ostatecznie powołując się na treść art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Decyzjami organu rentowego z dnia 26 maja i 6 czerwca 2011 r. przyznano ubezpieczonemu prawo do emerytury z mocy art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale odmówiono obliczenia wysokości świadczenia na podstawie art. 55 tej ustawy. Odwołanie ubezpieczonego od powyższych decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 24 sierpnia 2011 r., utrzymanym w mocy wyrokiem Sąd Apelacyjny z dnia 16 lutego 2012 r. Obecny wniosek ubezpieczonego o ustalenie wysokości emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, inicjujący postępowanie przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych zakończone decyzją odmowną z dnia 5 września 2013 r., nie jest więc wnioskiem pierwszorazowym, lecz kolejnym, złożonym po wydaniu przez organ rentowy wcześniejszych decyzji odmawiających ubezpieczonemu prawa do takiego obliczenia świadczenia, utrzymanych w mocy wspomnianymi wyrokami sądowymi. Ubezpieczony nawiązał w obecnym wniosku do faktu wcześniejszego prowadzenia przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych postępowania w tym przedmiocie. Prawdą jest, iż organ rentowy powołując w podstawie prawnej zaskarżonej decyzji przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, nie wskazał art. 114 ust. 1 tego aktu. Tymczasem w

przypadku wystąpienia ubezpieczonego z ponownym wnioskiem emerytalnym po uprzednim prawomocnym rozstrzygnięciu przez sąd ubezpieczeń społecznych o braku po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia lub jego wysokości, możliwe jest zaistnienie kilku sytuacji faktycznych i prawnych implikujących różne rozstrzygnięcia, a istota problemu dotyczy zastosowania w tych przypadkach instytucji związania organu rentowego i sądu odwoławczego poprzednim prawomocnym wyrokiem sądowym oraz instytucji powagi rzeczy osądzonej.

Należy zatem zauważyć, że w myśl art. 365 § 1 k.p.c., orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Z prawomocnością orzeczenia sądowego (zarówno w ujęciu materialnym, jak i formalnym) związana jest powaga rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.), przy czym jest to konstrukcja prawna odmienna - choć ściśle powiązana - z regulacją art. 365 § 1 k.p.c. Wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko, co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Moc wiążąca orzeczenia (art. 365 § 1 k.p.c.) może być rozważana tylko wtedy, gdy rozpoznawana jest inna sprawa niż ta, w której wydano poprzednie orzeczenie oraz gdy kwestia rozstrzygnięta innym wyrokiem stanowi zagadnienie wstępne. Moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu charakteryzuje się dwoma aspektami. Pierwszy z nich odnosi się tylko do faktu istnienia prawomocnego orzeczenia. Ten aspekt występuje, gdy w poprzednim postępowaniu, w którym zapadło prawomocne orzeczenie, nie brała udziału choćby jedna ze stron nowego postępowania, a nie jest ona objęta prawomocnością rozszerzoną. Nie można bowiem takiej strony obciążać dalszymi skutkami wynikającymi z prawomocnego orzeczenia. Drugi aspekt mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia jest określony, jako walor prawny rozstrzygnięcia (osądzenia) zawartego w treści orzeczenia. Jest on ściśle związany z powagą rzeczy osądzonej (art. 366 § 1 k.p.c.) i występuje w nowej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami, choć przedmiot obu spraw jest inny. W nowej sprawie nie może być wówczas zastosowany negatywny (procesowy) skutek powagi rzeczy osądzonej, polegający na niedopuszczalności

ponownego rozstrzygnięcia tej samej sprawy. Występuje natomiast skutek pozytywny (materialny) rzeczy osądzonej, przejawiający się w tym, że rozstrzygnięcie zawarte w prawomocnym orzeczeniu (rzecz osądzona) stwarza stan prawny taki, jaki z niego wynika. Sądy rozpoznające między tymi samymi stronami nowy spór muszą przyjmować, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak przyjęto to w prawomocnym, wcześniejszym wyroku, a więc w ostatecznym rezultacie procesu uwzględniającym stan rzeczy na datę zamknięcia rozprawy. Taka jest treść prawomocnego orzeczenia, o którym stanowi art. 365 § 1 k.p.c., a więc treść wyrażonej w nim indywidualnej i konkretnej normy prawnej. A zatem w kolejnym postępowaniu, w którym pojawia się ta sama kwestia, nie może być ona już ponownie badana. Związanie orzeczeniem oznacza zatem zakaz dokonywania ustaleń sprzecznych z uprzednio osądzoną kwestią, a nawet niedopuszczalność prowadzenia w tym zakresie postępowania dowodowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2013 r., II PK 438/13, LEX nr 140888 i powołane tam orzecznictwo).

Postępowanie cywilne w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych charakteryzuje się jednak pewną specyfiką, co ma swoje implikacje również w zakresie funkcjonowania instytucji powagi rzeczy osądzonej, nadając tej instytucji szczególny walor, ograniczający jej praktyczne znaczenie. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są bowiem sprawami cywilnymi jedynie w ujęciu formalnym (art. 1 k.p.c.). Trzeba wszak pamiętać, że w sprawach tych postępowanie sądowe nie jest inicjowane przez wniesienie pozwu, lecz odwołanie od decyzji organu rentowego. Powszechnie przyjmuje się jednak, iż odwołanie jest surogatem pozwu i jego wniesienie podlega tym samym regułom, co pozew wnoszony w zwykłym postępowaniu procesowym. Co do zasady, wydanie decyzji przez organ rentowy powoduje możliwość wszczęcia postępowania cywilnego, chociażby dotyczyła ona ponownie tego samego świadczenia, które było już przedmiotem sporu w poprzednio toczącym się procesie. Wynika to stąd, że przedmiotem postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest kontrola określonej decyzji. Wydanie przez organ rentowy kolejnej decyzji otwiera drogę do wniesienia odwołania, a więc do wszczęcia nowego postępowania cywilnego. W judykaturze zauważa się, że nieważność postępowania, związana z

nieodrzceniem przez sąd ubezpieczeń społecznych odwołania od decyzji organu rentowego z powodu powagi rzeczy osądzonej, mogłaby być rozważana wówczas, gdyby odwołanie zostało wniesione od decyzji już wcześniej zaskarżonej odwołaniem, które zostało oddalone prawomocnym wyrokiem sądowym. Natomiast odwołanie od nowej decyzji organu rentowego podlega merytorycznemu rozpoznaniu, zgodnie z zasadą przewidzianą w art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r. poz. 1442 z późn. zm. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 r., I UK 299/11, OSNP 2013 nr 9-10, poz. 118).

W konsekwencji tego, należy podzielić stanowisko judykatury, zgodnie z którym wydanie przez organ rentowy nowej decyzji, także co do świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej decyzji i postępowania wcześniej zakończonego prawomocnym wyrokiem sądu, wszczętego w wyniku wniesienia od niej odwołania, uprawnia ubiegającego się o świadczenie do wniesienia kolejnego odwołania do sądu, a wszczęta w ten sposób sprawa cywilna nie jest sprawą o to samo świadczenie w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Prawomocny wyrok rozstrzygający o braku prawa do świadczenia emerytalnego lub rentowego nie jest zatem przeszkodą do wystąpienia z ponownym wnioskiem o to samo świadczenie. Taki wniosek jest dopuszczalny przede wszystkim wówczas, gdy po uprawomocnieniu się wyroku wystąpiły nowe okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń. W takiej sytuacji sprawa tocząca się w wyniku rozpoznania nowego wniosku - wydania nowej decyzji - nie jest sprawą o to samo roszczenie, które było przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie poprzednio zakończonej wydaniem wyroku. Nowe zdarzenia zachodzące po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego mogą bowiem spowodować przekształcenie treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego, gdyż nie jest wykluczone spełnienie się lub upadek przesłanek materialnoprawnych warunkujących nabycie prawa do konkretnych świadczeń. Podstawową regułą rządzącą tymi stosunkami prawnymi jest właśnie możliwość wzruszenia ustaleń stanowiących podstawę faktyczną prawomocnych orzeczeń sądu, także przez wydanie nowej decyzji organu rentowego. Tak więc zmiana okoliczności, jaka nastąpi po wydaniu prawomocnego orzeczenia sądu ubezpieczeń społecznych, otwiera stronie drogę do ponownego rozpoznania

sprawy w postępowaniu cywilnym (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 3 dnia października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPiUS 1997 nr 7, poz. 117, a także wyroki z dnia 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212, z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 231/99, OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 734; z dnia 8 lipca 2005 r., I UK 11/05, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 98; z dnia 19 lutego 2007 r., I UK 266/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 79; z dnia 4 grudnia 2007 r., I UK 159/07, LEX nr 863930; 21 maja 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 491467; z dnia 13 listopada 2009 r., III UK 48/09, LEX nr 560876; z dnia 19 października 2010 r., II BU 4/10, LEX nr 707411; postanowienie z dnia 7 maja 2009 r., III UK 100/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 24; OSP 2011 nr 5, poz. 53, z glosą R. Babińskiej-Góreckiej).

Zauważa się jednak, że sytuacja jest bardziej złożona, gdy ubezpieczony składa po raz kolejny wniosek o przyznanie prawa do emerytury, czyniąc to w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Nie można wszakże zapominać, że wprawdzie przedmiotem sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych jest kontrola decyzji organu rentowego, ale w istocie nie tyle chodzi o samą decyzję, co o ocenę prawidłowości zamieszczonego w niej rozstrzygnięcia organu rentowego (m.in. w kwestii ustalenia prawa do świadczenia z ubezpieczeń społecznych). Jak trafnie skonstatował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 247/09 (LEX nr 585725), w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Z zastosowaniem mechanizmu nabycia *in abstracto* powstaje przede wszystkim prawo do emerytur i rent. Zgodnie z przepisem art. 100 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa. Decyzje organów rentowych mają jedynie charakter deklaratoryjny, potwierdzający powstanie warunków koniecznych do nabycia prawa do świadczenia. W uzasadnieniu uchwały całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 (OSNP 2001 nr 12, poz. 418) Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do świadczeń powstaje i istnieje niezależnie od decyzji organu rentowego, a tylko jego realizacja w postaci wypłaty świadczenia wymaga potwierdzenia decyzją. Wniosek zainteresowanego nie jest zatem elementem prawa do świadczeń emerytalno - rentowych. Celem zgłoszenia wniosku jest realizacja powstałego ex lege prawa.

Ustawa o emeryturach i rentach z FUS zawiera zaś przepisy stanowiące podstawę prawną weryfikacji i wzruszalności decyzji organów rentowych, w których zawarto ustalenia pozostające w obiektywnej sprzeczności z ukształtowanym ex lege stanem uprawnień emerytalno-rentowych ubezpieczonych. Podstawę tę stanowi przepis art. 114, określający tryb ponownego ustalenia prawa do świadczeń emerytalno-rentowych lub ich wysokości. Uzasadnieniem dla ponowienia postępowania zakończonych prawomocną decyzją organu rentowego, wyznaczającym jego cel, jest niezgodność zawartego w decyzji rozstrzygnięcia z ukształtowaną ex lege sytuacją prawną ubezpieczonego. W ponowionym postępowaniu organ rentowy dąży, więc do ustalenia, czy popełnione przez niego uchybienia albo przedłożone przez ubezpieczonego dowody lub ujawnione fakty mają wpływ na zmianę dokonanych wcześniej ustaleń. Bezpośrednim celem ponownego ustalenia jest rozstrzygnięcie o uprawnieniach emerytalno-rentowych ubezpieczonych, według stanu faktycznego z chwili wydania weryfikowanych decyzji rentowych. W doktrynie oraz judykaturze przyjmuje się, że postępowanie w sprawie ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości stanowi nadzwyczajną kontynuację postępowania przed organem rentowym w tej samej sprawie wskutek przedłożenia nowych dowodów lub ujawnienia nowych okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji, które miały wpływ na prawo do określonego świadczenia (R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007; K. Antonów: Ponownie ustalanie prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, Przegląd Sądowy 2009 nr 1, s. 59 oraz K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki: Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa 2009, a nadto uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPiUS 1997 nr 7, poz. 117 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2000 r., II UKN 41/00, Prokuratura i Prawo 2001 nr 6 - dodatek, poz. 39; z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09, LEX nr 621346 i z dnia 24 marca 2011 r., I UK 317/10, LEX nr 811823). Ponowne ustalenie w trybie przepisu art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zmierza zatem do podważenia decyzji organu rentowego, niezależnie od tego, czy uprawomocniła się ona na skutek upływu terminu odwołania, czy też rozstrzygnięcia sądu. To swoiste „wznowienie postępowania” w takich sprawach w

sposób oczywisty ogranicza bowiem prawomocność, czy też niewzruszalność decyzji organu rentowego. Przepisy art. 114 ustawy różnicują jedynie kompetencje organu rentowego w zależności od okoliczności, w jakich nastąpiło uprawomocnienie się weryfikowanych decyzji. Wyrazem tego są odrębne regulacje zawarte w przepisach art. 114 ust. 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej. Kryterium odróżniające regulację ust. 1 i ust. 2 tego artykułu ma charakter podmiotowy w tym sensie, że ust. 2 odnosi się wyłącznie do organu rentowego i to w szczególnej sytuacji, gdy wcześniej prawo do świadczenia lub jego wysokość zostały ustalone orzeczeniem organu odwoławczego. Oznacza to, że zakresem zastosowania tego przepisu objęte są przede wszystkim wyroki ustalające prawo do świadczeń, i to w szczególnych sytuacjach, gdy organ rentowy ma zamiar zmienić na korzyść ubezpieczonego treść ustalonego uprawnienia (pkt 1) albo też na jego niekorzyść (pkt 2). Natomiast unormowaniem ust. 1 objęto zarówno sytuacje, w których decyzja organu rentowego uprawomocniła się z upływem terminu do wniesienia odwołania, jak również wskutek wyroków ustalających prawo do świadczenia oraz oddalających odwołanie od decyzji odmownej, przy czym w przypadku obu rodzajów wyroków uprawnionymi do złożenia wniosku o ponowne ustalenie prawa do świadczenia jest zainteresowany, który musi wykazać istnienie stosownych przesłanek wynikających z tego przepisu. Z kolei organ rentowy wszczyna na podstawie ust. 1 postępowanie w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczenia, gdy wydana wcześniej decyzja uprawomocniła się wskutek niewniesienia odwołania od niej albo gdy wcześniej zapadł wyrok oddalający odwołanie od decyzji odmownej (por. K. Ślebzak (w:) Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pod redakcją B. Gudowskiej i K. Ślezaka, Warszawa 2013, s. 705 - 706 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 r., I UK 299/11, OSNP 2013 nr 9 - 10, poz. 118).

W przypadku wystąpienia zainteresowanego z wnioskiem w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, należy w pierwszej kolejności zbadać przesłanki dopuszczalności złożenia takiego wniosku i w razie stwierdzenia ich braku organ rentowy powinien odmówić ponownego ustalenia prawa do świadczenia. Organ rentowy może jednak wydać decyzję o wznowieniu postępowania, gdy istnieją ku temu ustawowe przesłanki i ponownej odmowie

przyznania dochodzonego przez wnioskodawcę świadczenia, jeśli nowe okoliczności lub dowody nie pozwalają na stwierdzenie powstania po stronie zainteresowanego prawa do tego świadczenia. W obydwu przypadkach mamy do czynienia z nowymi decyzjami organu rentowego, od których odwołania inicjują nowe sprawy cywilne i które nie podlegają odrzuceniu z mocy art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. z uwagi na powagę rzeczy osądzonej w jej znaczeniu negatywnym (formalnym). Pozostaje natomiast kwestia pozytywnego (materialnego) skutku rzeczy osądzonej wyrokiem zapadłym między tymi samymi stronami w sprawie o to samo świadczenie emerytalne lub rentowe, nakazujący przyjęcie, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak stwierdzono to w tymże prawomocnym wcześniejszym wyroku. Jeśli zatem w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy, oceniony zgodnie z regułami art. 233 k.p.c., sąd rozpoznający poprzednią sprawę ustalił konkretny stan faktyczny, w odniesieniu do którego dokonał subsumcji przepisów prawa materialnego stanowiących prawną podstawę rozstrzygnięcia o prawie do świadczenia emerytalnego lub rentowego, to w razie wystąpienia ubezpieczonego z kolejnym wnioskiem o przyznanie tego świadczenia, opartego na tej samej podstawie faktycznej i prawnej, zachodzi powaga rzeczy osądzonej w jej pozytywnym aspekcie, wykluczając ponownie badanie tej samej kwestii. Prawomocny wyrok oddalający odwołanie od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania prawa do emerytury ma zatem powagę rzeczy osądzonej w sprawie z odwołania od decyzji wydanej wskutek złożenia wniosku na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli jej podstawą są te same okoliczności faktyczne i prawne, co przyjęte w uprzednim prawomocnym wyroku sądu. Natomiast wyrok w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma powagi rzeczy osądzonej, jeśli dotyczy odmowy przyznania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a po jego uprawomocnieniu się organ rentowy wydał w trybie art. 114 ust. 1 ustawy emeryturach i rentach z FUS nową decyzję, opartą na nowych dowodach mających wpływ na ujawnienie rzeczywistego stanu faktycznego i jego prawidłową ocenę, gdyż wydanie nowej decyzji uprawnia ubezpieczonego do złożenia od niej odwołania i zobowiązuje sąd do sprawdzenia jej prawidłowości (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1984 r., III URN 131/83, OSNCP 1984 nr 10, poz. 177). Generalnie przyjmuje się, że powaga rzeczy

osadzonej w rozumieniu art. 366 k.p.c. dotyczy tylko tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna nie może ulec zmianie lub gdy odwołanie od decyzji organu rentowego zostało oddalone po stwierdzeniu niespełnienia prawnych warunków do świadczenia wymaganych przed wydaniem decyzji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., II UK 61/05, OSNP 2006 nr 23 - 24, poz. 371).

Z taką jednak sytuacją nie mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie. W orzecznictwie sądowym nie jest kwestionowana możliwość kilkakrotnego uzyskiwania prawa do emerytury, gdy każdorazowo inne przesłanki decydują o ziszczeniu się ryzyka emerytalnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 120/04, OSNP 2005 nr 16, poz. 257 oraz uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2004 r., II UZ 13/04, OSNP 2004 nr 23, poz. 409). Jednakże w niniejszym przypadku ubezpieczony, mając już ustalone prawo do wcześniejszej emerytury, nie dochodzi kolejnego świadczenia, bo to, do którego nabył prawo z mocy art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS po osiągnięciu wieku 65 lat, została mu już przyznana decyzją organu rentowego z dnia 26 maja 2011 r. Zarówno poprzedni spór sądowy zakończony prawomocnym wyrokiem, jak i obecny dotyczą natomiast sposobu obliczenia przyznanego świadczenia emerytalnego, a ściślej – możliwości ustalenia wysokości emerytury według zasad wynikających z art. 26 w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jak zaś zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 18 września 2014 r. I UK 27/14 (LEX nr 1537287), nie można w takim wypadku mówić o złożeniu kolejnego wniosku emerytalnego o przyznanie „emerytury po emeryturze”. W art. 55 chodzi nie o przyznanie, lecz o obliczenie według innych zasad emerytury już nabytej po spełnieniu warunków z art. 27 ustawy i przyznanej na wniosek złożony po dniu wskazanym w tym przepisie. Wyraźnie stanowi się w nim o możliwości obliczenia emerytury na podstawie art. 26, czyli - wnioskując z treści przepisu - emerytury przyznanej na wniosek zgłoszony po dniu 13 grudnia 1948 r., po spełnieniu warunków określonych w art. 27 ustawy. Nie chodzi też o osoby, które wstrzymywały się z pobieraniem należnej emerytury. Pogląd o czystym koncie emerytalnym osób zgłaszających wnioski na podstawie art. 55 ustawy został obalony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP

4/13 (OSNP 2013 nr 21-22, poz. 257), w której stwierdzono, że ubezpieczony urodzony przed dniem 31 grudnia 1948 r., który po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego kontynuował ubezpieczenie i wystąpił o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r., ma prawo do jej wyliczenia na podstawie art. 26 w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, niezależnie od tego, czy wcześniej złożył wnioski o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub o emeryturę wcześniejszej. Zasadnicze znaczenie dla zastosowania art. 55 ustawy ma utrzymywanie przez osobę w nim określonej statusu osoby ubezpieczonej (art. 4 ust. 13 ustawy). Status ten zachowują zaś osoby, które przeszły na emeryturę, jeżeli po przyznaniu prawa podlegają obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniom społecznym (art. 13 i 14 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; jednolity tekst.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.). W konsekwencji, emerytura osób, które spełniły warunki przewidziane w art. 27 i pobierały świadczenia na wniosek złożony po dniu 31 grudnia 2008 r., powinna być wyliczona na podstawie art. 53 z uwzględnieniem art. 55 w związku z art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli po ukończeniu wieku 60 lub 65 lat podlegały ubezpieczeniom społecznym obowiązkowo lub dobrowolnie. Oznacza to, że jeśli wnioskodawca kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz spełniał warunki, o których mowa w art. 55 ustawy, w tym złożył wniosek o przyznanie emerytury na podstawie art. 27 ustawy po dniu 31 grudnia 2008 r., to emerytura powinna mu być wyliczona na podstawie art. 53 i - jak ten przepis stanowi - „z uwzględnieniem” art. 55 ustawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażany jest pogląd, zgodnie z którym nie jest możliwa utrata uprawnienia do zweryfikowania wysokości długoterminowych świadczeń emerytalnych ustalonych w deklaratoryjnych decyzjach emerytalnych, więc emerytura może być wyliczona równolegle według zasad ustalonych w art. 53 w związku z art. 27 i według nowych zasad wynikających z art. 26 w związku z art. 55. Zauważa się bowiem, że ubezpieczony nie traci na stałe możliwości zweryfikowania wysokości emerytury przyznanej mu w zaniżonej wysokości tylko dlatego, że pierwotnie organ rentowy obliczył świadczenie według dotychczasowych, zamiast nowych korzystniejszych zasad, jeżeli - spełniając warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27 - wnioskodawca kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu

przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego oraz wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury z art. 27 ustawy po dniu 31 grudnia 2008 r. (art. 55 w związku z art. 114 ust. 1 ustawy). W szczególności, „prawomocność” wadliwej decyzji emerytalnej przyznającej zaniżone świadczenie według dotychczasowych zasad, której osoba uprawniona nie zaskarżyła, ani nawet prawomocny wyrok sądowy wydany w sprawie o powtarzające się długoterminowe świadczenia emerytalne lub rentowe nie stanowią przeszkody ani nie wywołują (nie prowadzą do) definitywnej „utraty” prawa do zweryfikowania tych świadczeń w wysokości zgodnej z prawem, jeżeli organ rentowy jest zobligowany lub wydaje kolejne decyzje w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości, od których ubezpieczeni odwołują się do sądu. Przeciwnie stanowisko, wedle którego skarżący miałby być „dożywotnio” pozbawiony wyższej kwoty emerytury tylko dlatego, że organ rentowy obliczył mu świadczenie w niezgodnej z prawem (art. 55) i zaniżonej wysokości, jawi się jako oczywiście niekonstytucyjne, bo sprzeczne z art. 21 i 32 Konstytucji RP, przeto - w myśl art. 2 Konstytucji RP - nie zasługuje na akceptację w demokratycznym porządku państwa prawa (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2013 r., II UK 23/13, OSNP 2014 nr 6, poz. 85 oraz z dnia 7 listopada 2013 r., II UK 143/13, OSNP 2014 nr 10, poz. 148).

W przedmiotowej sprawie chodzi właśnie o zweryfikowanie wysokości przyznanego ubezpieczonemu na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, długoterminowego świadczenia emerytalnego, i chociaż stan prawny (art. 26 w związku z art. 55 tej ustawy), w oparciu o który rozstrzygnięto prawomocnym wyrokiem poprzedni spór sądowy, nie uległ zmianie (aczkolwiek od tamtej pory w judykaturze dokonano jednoznacznej wykładni tychże przepisów), nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej wykluczająca z mocy art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. ponowne rozpoznanie wniosku o przeliczenie świadczenia, tym bardziej że istotny z punktu widzenia przesłanek tego przeliczenia element stanu faktycznego, tj. kontynuowanie przez wnioskodawcę ubezpieczenia emerytalnego i rentowego po ukończeniu 65 roku życia, zapoczątkowany przed zakończeniem poprzedniego procesu, wykracza poza datę wyrokowania w tejże sprawie i trwa nadal, co oznacza, iż okoliczności faktyczne w obydwu przypadkach nie w pełni są tożsame.

Mając powyższe na względzie, a także biorąc pod uwagę to, że na skutek niesłusznego przyjęcia negatywnej przesłanki procesowej z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, z mocy 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono o uchyleniu zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.